

LA REVISTA DE GERONA A L'ABAST DELS ESTUDIOSOS

RAMON ALBERCH I FUGUERAS

La reedició de la *Revista de Gerona* (1876-1895) a càrrec de la Diputació de Girona és ja a punt d'entrar a la recta final Així doncs, el que Carles Rahola qualificà de «monument a la nostra cultura» és a l'abast de tots els investigadors i erudits del país i constitueix sens dubte un pas endavant en la tasca de suport i dignificació de l'anomenada «Història Local».

LA REVISTA DE GERONA / LA GIRONA DE LA REVISTA

Com molt oportunament assenyala el doctor Enric Mirambell —a qui manllevem el títol d'aquest capítol— és en la tertúlia que se celebrava a la rebotiga de Can Vinyas —a la cantonada del carrer dels Abeuradors amb les Ferreries Velles, a frec de la plaça del Vi— on cal situar el renaixement literari i artístic que donarà lloc a la cèlebre «Asociación Literaria» i a la *Revista de Gerona*.¹ La denominada «Cova de Can Vinyas»² es convertirà en el punt de trobada de la intel·lectualitat de l'època i durant molts anys acollirà una tertúlia animadíssima que aplegarà gent del prestigi de Joaquim Botet i Sisó, Emili Grahit, Enric C. Girbal, Manel Viñas, Josep Pascual i Prats, Josep Ametller i Viñas, C. Pujol i Camps i molts d'altres. Les inquietuds culturals d'aquest grup es

reflectiran, en primer lloc, en la creació de l'esmentada «Asociación Literaria», la sessió inaugural de la qual es va celebrar el 23 d'abril de 1872 en memòria de Cervantes i dedicada a Milà i Fontanals en el noble marc del Casino del carrer de l'Albareda. El principal objectiu serà la celebració d'un «Certamen Literario» durant les Fires de Sant Narcís, que s'estendrà des del 1872 fins al 1902 i que es materialitzarà en l'edició d'una colla de volums indispensables per a un millor coneixement de la història de les lletres gironines.³

Els membres de la Junta de la «Asociación Literaria» i els del jurat del «Certamen» seran els fundadors de la *Revista de Gerona*, el primer número de la qual va aparèixer el setembre de 1876 i el darrer el mes de desembre de 1895. La publicació era de periodicitat mensual, amb un text d'unes trenta-dues a quaranta pàgines, i era impresa a la Impremta de l'Hospici Provincial. Amb la *Revista de Gerona*, titulada *Literatura, Ciencias y Arte* es pretendrà aconseguir un mitjà d'expressió de temàtica diversa —història, arqueologia, literatura, ciències— per tal de connectar amb un sector més ampli de la societat gironina.⁴

Aquesta revifalla cultural —intimament lligada a l'esclat de la Renaixença— es produïa en una Girona que encara conservava bona part de la fesomia de l'època medieval. Amb una població que creixia lentament —els 15.015 habitants de l'any 1877 es convertien en 15.787 el 1900— només els barris del Carme, la Rutlla, Pedret i part del pla de Girona mostraven alguna mena de vitalitat edificatòria. En l'aspecte industrial, la ciutat s'aprofitava dels efectes beneficiosos de la desamortització del 1835 —que afavorí la instal·lació industrial al barri del Mercadal— i destacava amb algunes iniciatives aïllades d'un pes específic innegable com ara la instal·lació de la fàbrica Grober, la inauguració de l'enllumenat elèctric i l'extensió de la xarxa ferroviària.⁵

Culturalment, hi ha documentats un conjunt de periòdics i revistes remarcables⁶ —d'entre els quals destaquen el *Diario de Gerona* i *La Lucha*— i l'activitat que generaven les entitats culturals, senyaladament l'Associació Literària, la Societat Econòmica d'Amics del País, la Comissió de Monuments i l'Associació per al Foment de les Belles Arts. Era, pel que sembla, una societat en lent procés d'evolució i en la qual la capitalitat administrativa dibuixava una estructura econòmica marcada per una limitada industrialització, la proliferació de la botiga d'arrel familiar i del petit taller quasi artesanal, i amb una vida política clarament conservadora.⁷

POSITIVISTES I ROMÀNTICS

La producció historiogràfica dels homes que varen col·laborar a la *Revista* reflecteix clarament els corrents vigents a l'època, i al llarg dels seus volums hom s'adona de la vinculació a la Renaixença i a un cert romanticisme històric. Sintèticament, els trets definidors de l'obra publicada a la *Revista* són els següents:

—producció important en nombre i en qualitat, obrint nous camps temàtics i diversificant els centres d'interès;

—mètode de treball positivista, «entenent el positivisme com l'intent de fer una història científica a base de la publicació de documents».⁸ En certa manera, i tal com ja s'ha fet notar, Emili Grahit i Enric C. Girbal —per citar dos col·laboradors ben representatius de la *Revista*— estaven molt influïts per l'obra d'Antoni de Bofarull en tot allò que representà de reacció erudita contra el romanticisme florallesc que encapçalava Víctor Balaguer;

—preocupació primordial pels temes històrics, sobretot per aquells susceptibles de mitificacions, la qual cosa els inclinà a interessar-se extraordinàriament pel tema dels setges de Girona dels anys 1808-1809;

—pertinença a una burgesia il·lustrada i al món de les professions liberals, amb adscripció oficial o tàcita a moviments polítics de caire conservador de la majoria dels homes que hi publiquen. Val la pena de constatar que tot i inscriure's en el moviment de la Renaixença, la immensa majoria de l'obra publicada ho és en llengua castellana, reservant el català per a les seves col·laboracions en diaris i revistes barcelonines.⁹

Per altra banda, una anàlisi dels col·laboradors de la *Revista* ens mostra que la pràctica totalitat de la intel·lectualitat gironina de l'època s'hi senti vinculada d'una manera o altra. El director era el prestigiós juriscònsult Manuel Viñas i Graugès que havia estat rector de la Universitat Lliure entre els anys 1870 i 1872, si bé la veritable ànima i impulsor va ésser Enric C. Girbal, conservador del Museu Arqueològic i home d'una producció bibliogràfica molt important en qualitat i quantitat. El lligam entre Girbal —el director de fet— i la *Revista* esdevé tan estret que aquesta acaba just en el moment del traspàs del seu autèntic forjador.

D'altres col·laboradors actius en la tasca d'edició foren Sebastià Obradors, catedràtic de literatura i director de l'Institut d'Ensenyament, i Emili Grahit, historiador, advocat i per uns anys alcalde de Girona. Hi havia també un nucli d'intel·lectuals que hi publicaren de manera continuada: de Giro-

na estant es pot fer esment de Botet i Sisó, Josep Ametller, Narcís Heras de Puig, Manuel Almeda, Viñas i Serra, Pascual i Prats, Joan B. Ferrer, J. Riera i Bertran, J.N. Roca Ferreres, i dels poetes Josep Franquet i Serra i Pere de Palol.

Dels pobles de les comarques hi varen col·laborar periòdicament Pere Alsius de Banyoles, Josep Cortils de Blanes, Narcís Pagès de Palamós, i intel·lectuals d'arreu de Catalunya del prestigi de J. Pella i Forgas —resident a Barcelona, però nat a Begur—, el P. Fidel Fita, Antoni de Bofarull, el músicòleg Felip Pedrell, Elies de Molins i tants d'altres.¹⁰

Per donar una idea de l'interès suscitat pels temes històrics, només cal dir que més de seixanta escriptors varen publicar articles d'aquesta temàtica, destacant per damunt de tots Enric C. Girbal, que va escriure de tot una mica, Emili Grahit que es va centrar principalment en l'episodi dels setges napoleònics, Josep Ametller que col·laborà amb temes literari-històrics i Joaquim Botet amb treballs d'història de l'art i de l'arqueologia.

UNA BONA EINA PER A L'INVESTIGADOR

L'obra ingent que es va arribar a publicar en els dinou volums de la *Revista de Gerona* presenta essencialment dos blocs d'interès. En primer terme els articles —sovint acompanyats per les transcripcions dels documents originals— i en segon terme el noticiari, on es reflecteix l'activitat cultural gironina de l'època: publicacions, congressos, troballes, i que actualment és un material utilíssim per a l'investigador.¹¹ Sortosament, a hores d'ara tot el material publicat és a l'abast de l'investigador quant a índexs d'autors i temàtic, i ben aviat amb la reimpressió de la totalitat de la *Revista* hom podrà accedir a la seva consulta amb molta més facilitat.¹²

Tanmateix, al redós de la *Revista de Gerona* es desvetlla i aglutina un grup d'intel·lectuals que publiquen un gruix de treballs de molta qualitat i que encara actualment són d'obligada consulta. En molts casos hom aprofita la *Revista* per donar a conèixer aspectes concrets de les investigacions en curs i és en molts altres treballs i opuscles on s'amplia i arrodoneix el que ja abans s'havia divulgat des de les pàgines de la *Revista*. Sense ànim d'exhaustivitat, relacionem un seguit d'autors i obres de temàtica gironina donats a conèixer en els anys en què es va publicar la *Revista de Gerona*. En primer lloc cal destacar la vàlua de l'obra

de Julián de Chía —curiosament un dels pocs escriptors gironins de l'època que es mou totalment al marge de la *Revista*— que va publicar *El Ducado y Principado de Gerona* (1881), treball polèmic per la seva contundència desmitificadora, *La música en Gerona* (1885) i sobretot *Bandos y bandoleros en Gerona. Apuntes históricos desde el siglo XIV hasta mediados del XVII* obra en tres volums que s'editen entre els anys 1888 i 1890, i que és un veritable pou d'informació de primera mà producte d'un pacient escorcollament de l'Arxiu Municipal, i *La Festividad del Corpus en Gerona*, títol força enganyós ja que l'edició del 1895 l'autor hi va afegir tres interessants capítols referits a «La Inquisición», «Costumbres sociales» i «La revolución de 1640».

Altres llibres d'interès publicats en els anys de la *Revista* són *Los judíos de Gerona* (1870), durant molts anys l'única visió global de l'empremta hebrea a la ciutat, i *Estudios histórico-artístico acerca de los llamados Baños Árabes de Gerona* (1888), ambdós deguts a la prolífica ploma d'Enric C. Girbal, i la imprescindible obra d'Emili Grahit relativa als setges napoleònics, una primícia de la qual ja havia donat a conèixer a través de la *Revista*. Ens referim, òbviament, a la *Reseña histórica de los sitios de Gerona en 1808 i 1809* (2 vols. 1894) i *Historia de los sitios de Gerona* (1896).

Per la seva banda, Joaquim Botet i Sisó publicà l'opuscle *Los condes beneficiarios* (1890) i N.J. Roca Ferreres aplegava en un llibre *La Inmortal ciudad. Recuerdos de la historia y de los monumentos de Gerona* (1885) els articles que durant un temps havia anat publicant a diversos volums de la *Revista de Gerona*.

Mentrestant, Francesc Monsalvatge anava bastint la monumental obra *Noticias históricas* (1889-1915) que finalment assoliria vint-i-sis volums, i autors de reconegut prestigi feien públics els seus estudis sobre Girona. Així A. Bofarull i Brocà publicava *El sitio de Gerona en tiempo de Pedro el Grande. Memoria histórico-crítica* (1876), el pare F. Fita *El Gerundense y la España primitiva* (1879) i Celestino Pujol y Camps enllestia un llibre que ha esdevingut clàssic: *Gerona en la revolución de 1640* (1881). Paral·lelament, el camp temàtic es diversificà notablement, cedint un mica el tradicional monopoli dels estudis de caire històric i obrint-se cap al món de les ciències. El metge Josep Pascual i Prats publicava *El hospital, sus inconvenientes y ventajas. Enfermedades que en él se desarrollan* (1886) i *Notas para una bibliografía médica de la provincia de Gerona* (1896), Manuel de Chía lliurava a la impremta el 1886 el

Catálogo de los moluscos testáceos, terrestres y fluviátiles de la comarca de Gerona, Pere Alsius i Celestí Pujol acabaven l'utilíssim *Nomenclátor geográfico-histórico de la provincia de Gerona* (1883) i la Comissió de Monuments donava a conèixer la important troballa del mosaic romà de la torre del Bell-lloc (1876), actualment incomprendiblement «guardat» i allunyat de la contemplació dels ciutadans en alguna cambra del Museu Arqueològic de Barcelona.

Ens trobem, per tant, amb un període àlgid de la producció historiogràfica gironina, amb tots els «vicis» propis de l'època —supervaloració del «document», mitificació de la història del país i dels fets d'armes més remarcables— però amb una obra abundosa, actualment encara ben útil i que suposà l'arrelament d'un grup —la denominada «Escola Històrica de Girona» que tanta influència ha tingut des d'aleshores en les consecutives generacions d'historiadors. A hores d'ara, a més de cent anys del seu inici, la *Revista de Gerona* continua essent una publicació imprescindible per a tots els qui vulguin endinsar-se en el coneixement de les terres gironines, i no dubtem que el proper acabament de la reedició de prop de les seves 7.500 pàgines n'acreixerà la seva difusió i el seu ús.

NOTES

1. Enric Mirambell, «La "Revista de Gerona" i la Girona de la *Revista*», dins *Revista de Girona*, núm. 77, 1976, pp. 225-231.

2. Joan Vinyas i Comas, *Memòries d'un gironí*, Imp. Masó, Girona, 1932, pp. 16-33.

3. M. Dolers de Ribot, «El com i el perquè de l'Associació Literària i de la *Revista de Gerona*», dins *Revista de Girona*, núm. 77, 1976, pp. 163-166.

4. Per aprofundir en la història interna de la *Revista* cfr. J. Carreras Artau, «La primitiva *Revista de Gerona*», dins *Revista de Gerona*, núm. 32, 1965, pp. 7-9; J. Pla Cargol, «La vieja *Revista de Gerona*, exponente de un afán de cultura», dins *Revista de Gerona*, núm. 32, 1965, pp. 10-19 i Narcís-Jordi Aragó, «La *Revista de Gerona* vista per dintre», dins *Revista de Girona*, núm. 76, 1976, pp. 167-169.

5. A l'Exposició Universal de Barcelona del 1888 hi van concórrer 157 expositors gironins, d'entre els quals destacaren l'empresa Planas i Flaquer, i F. Prujà. Tanmateix, l'espai dedicat a l'art acollí peces excepcionals com el Tapis de la Creació, l'estàtua dita de Carlemany i el còdex del Beatus. Cfr. José Grahit Grau, *Gerona en la exposición Universal de Barcelona*, Barcelona, 1950, 29 pp.

6. Se n'arriben a editar fins una quarantena. Cfr. Lluís Costa i Fernández, *Història de la premsa a la ciutat de Girona. 1787-1939*, Girona, monografies de l'IEG, núm. 12, 1987, 268 pp. i Enric Mirambell i Belloc, «Impremtes, llibres i periòdics a la Girona

de la *Revista*», dins *Revista de Girona*, núm. 76, 1976, pp. 83-87.

7. La producció bibliogràfica referida al conjunt del darrer terç del segle XIX no és massa àmplia. Són de consulta obligada els tres volums de la *Revista de Girona* editats el 1976 en la commemoració del centenari —amb un aplec de treballs sobre l'època força interessants— així com els estudis de Joan Vinyas i Comas, «*Memòries d'un gironí*» Pep Vila *La Renaixença a Girona*, 1987 els volums col·lectius *Treballs d'Història*, 1976 i *Girona al segle XIX*, 1978.

8. Lluís M. de Puig, «La guerra del francès i la *Revista de Gerona*», dins *Revista de Girona*, núm. 77, 1976, pp. 175.

9. La catalanitat inqüestionable dels més destacats col·laboradors de la *Revista* es reflecteix en els seus articles publicats a la ciutat comtal, o bé quan es mouen en el marc de la poesia i de la literatura jocfloralasca. Segons Pep Vila, *La Renaixença a Girona*, una anàlisi dels treballs publicats al «Certamen de la Asociación Literaria» dona el resultat següent: any 1872: 123 composicions en castellà i 97 en català; 1882: 30 composicions en castellà i 96 en català.

10. Un repertori força exhaustiu dels col·laboradors de la *Revista* es pot trobar a J. Pla Cargol, «La vieja *Revista de Gerona*...» i a P. Negre: «Los historiadores de la primitiva *Revista de Gerona*», dins *Revista de Girona*, núm. 77, 1976, pp. 207-214.

11. Cfr. Narcís-Jordi Aragó, «Les notícies de la *Revista*, crònica d'una època», dins *Revista de Girona*, núm. 77, 1976, pp. 179-182.

12. Cfr. Lluís Batlle i Prats, «Índice alfabético por autores de la *Revista de Gerona*», dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. I., 1946, pp. 324-368; Elisa Butiñà, «Índices de la *Revista de Gerona*. Autores y materias», dins *Revista de Gerona* núm. 37, 1966, pp. 33-99; *Repertorio de Índices. 1876-1975*, Girona, DCP 1976, 453 pp., on hi ha aplegat a més de tots els articles publicats de la *Revista de Gerona* antiga i moderna, els del Certamen de la Asociación Literaria, dels *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, dels *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos i de Pyrene*; Ramon Alberch i Joaquim Nadal i Farre-ras, *Bibliografía histórica de la ciudad de Girona*, Girona, IEG, 1982, 268 pp.